

Vejledning kan øge social retfærdighed

Er du vokset op med to ufaglærte forældre, er det mindre sandsynligt, at du vælger en lang videregående uddannelse. Og er du kvinde, går du nok uden om de naturvidenskabelige fag. Men sådan behøver det ikke være. En ny forskningsoversigt fra DPU sætter fokus på, hvordan man kan øge den sociale retfærdighed gennem vejledning og karrierelæring.

Af Eva Frydensberg Holm

Kan man gennem vejledning og karrierelæring skubbe til, at flere unge kvinder søger ind på en naturfaglig uddannelse? At færre unge med anden etnisk baggrund dropper ud af gymnasiet? Og at Peter med to ufaglærte forældre tør tro på, at han kan gennemføre en universitetsuddannelse?

En ny forskningsoversigt fra DPU, Aarhus Universitet sætter gennem en række danske og internationale studier fokus på, hvordan man kan øge den sociale retfærdighed gennem målrettede vejledningsaktiviteter.

"I Danmark har vi fokuseret ret snævert på uddannelses- og erhvervsvalg i vejledningen. Hvad man vil være, når man bliver stor, kan man sige. I forskningsoversigten ser vi på vejledningen i et mere holistisk perspektiv. Vi ser på hele skismaet mellem liv, læring og arbejde, og på hvordan man gennem vejledning og karrierelæring kan øge social retfærdighed, altså skabe lige muligheder for alle."

Det fortæller Laura Cordes Felby, der er ph.d.-studerende på Centre for Educational Development, Aarhus Universitet og en af de fire forskere, som har været med til at lave forskningsoversigten *Karrierevejledning og karrierelæring for social retfærdighed*.

Hun forklarer, at social retfærdighed betyder, at alle individer og grupper har samme muligheder. Selv om alle i princippet har lige muligheder for at uddanne sig i Danmark – uanset, om de bor i Gedser eller Storkøbenhavn, og uanset køn og forældres uddannelsesniveau, så er der strukturer, som gør, at det reelt ikke er sådan.

"For eksempel ved man, at kvinders adgang til de naturvidenskabelige fag er dårligere end mændenes. Og at unge, der har ufaglærte forældre, er mindre tilbøjelige til at tage en lang videregående uddannelse," siger Laura Codes Felby og tilføjer:

"I Danmark har vi ikke særlig meget ulighed, men der er en stigende ulighed. Og et af de steder, hvor der er evidens for, at man kan arbejde med ulighed, er gennem uddannelse og vejledning. Blandt andet har et EU-studie vist, at vejledning kan spille en nøglerolle i forhold til at skabe social lighed. Derfor har vi kigget på forskningen i det perspektiv."

FAKTA

Forskningsoversigten *Karrierevejledning og karrierelæring for social retfærdighed* er en del DPU, Aarhus Universitet og Nationalt Center for Skoleforsknings e-bogsserie *Pædagogisk indblik*.

Oversigten giver overblik over den eksisterende danske, nordiske og internationale forskning i karrierevejledning og -læring og henvender sig til lærere, studie- og uddannelsesvejledere og andre, der arbejder med vejledning og karrierelæring i folkeskolen og på de gymnasiale uddannelser.

Begrebet *social retfærdighed* dækker i forskningsoversigten over tre konkrete mål for vejlednings- og karrierelæringsaktiviteter:

- øget formel lighed (equality),
- øget resultatlighed (equity)
- øget social inklusion

Strukturelle barrierer

Det viste det sig, at der er meget lidt forskning inden for feltet karrierevejledning og karrierelæring, der nævner social retfærdighed, på trods af at det er en del af vejledningsopgaven.

Særligt de internationale studier zoomer ind på bestemte strukturelle barrierer, der gør det svært at øge den sociale retfærdig-

hed. For flere af studierne gjaldt det, at det var en barriere relateret til enten køn, etnicitet, socio-økonomi eller geografiske forhold.

Forskningsoversigten viser desuden, at vejledningsaktiviteter og interventioner, man iværksætter for at øge den sociale retfærdighed, er meget forskellige.

"Nogle går nærmest terapeutisk til værks. Her lærer de unge om sig selv og deres kompetencer, og hvilke systemiske barrierer de kan møde i deres liv. Andet er meget mere arbejdsmarkedsorienteret og har blandt andet fokus på at skrive et godt cv og italesætte sine kompetencer. Og endelig er der interventionsstudier, som undersøger, om de unge mangler information for at kunne træffe et uddannelsesvalg, der matcher, hvem de er," fortæller Laura Cordes Felby.

Skal det lykkes at øge den sociale retfærdighed gennem vejledning og karrierelæring, ser det imidlertid ud til, at det er vigtigt at give de unge rum til at reflektere over, hvordan de øger deres muligheder for handling.

Inspiration til gymnasielærere

Laura Cordes Felby vurderer, at den holistiske tilgang kan inspirere til det lovpligtige arbejde med at integrere karrierelæring i alle fag i gymnasiet.

"For eksempel kan man som faglærer opfordre de unge til at reflektere over, hvilke metoder de kan lide at arbejde med, fordi det kan være med til at tegne et billede af, hvem de er, og hvordan de gerne vil arbejde på sigt. Det handler om at tænke karrierelæringen væk fra valg og ind i selvfølgelig det studieforberedende, men også i almen dannelse generelt og få dem til at reflektere over, hvem de er, hvordan de fungerer i verden, og hvordan de gerne vil leve deres liv. Og hvis man køber ind på social retfærdighed også, hvordan de kan være med til at forandre verden."

Vejledning og karrierelæring rettet mod særlige målgrupper

Køn:

Anerkend alle elevers stemme og værdi

Hvad er den potentielle sociale uretfærdighed for denne gruppe?

En af de udfordringer, der oftest bliver nævnt i forhold til social uretfærdighed i forhold til køn, er, at kvinder ikke har adgang til de såkaldte STEM-fag, dvs. fag indenfor videnskab, teknologi, ingeniørarbejde og matematik. Og at deres tiltro til egne evner i disse fag er mindre end mændenes.

Det skaber en social uretfærdighed, fordi den fratager kvinder muligheden for at få del i privilegier som eksempelvis høj løn, som disse fag giver adgang til.

En anden barriere er det kønsopdelte arbejdsmarked, hvor kvinder i mindre grad arbejder i den private sektor, mens mænd er mindre repræsenteret i den offentlige.

Hvordan kan man gennem vejledning og karrierelæring arbejde med den strukturelle barriere i forhold til denne gruppe?

De studier, vi har set på, viser, at det kan have positiv effekt at arbejde systematisk med, at piger, der interesserer sig for STEM-fag, møder andre piger med samme interesser. Og så kan man arbejde med at styrke troen på, at man kan noget inden for et fagområde, man ellers føler sig afkoblet fra.

Det kan man blandt andet gøre ved som underviser at have fokus på at anerkende, at alle elever har en stemme og værdi, og at man ikke ekskluderer nogen på baggrund af, hvem de er. Og så kan man fokusere på elevernes succesfulde præstationer og deres oplevelse af mestring. Det betyder meget for tiltro til egne evner.

Og så er det vigtigt at italesætte oplevede barrierer. Spørgsmålet er så, hvor meget man skal gøre det. Jeg har talt med lærere, der synes, det er en ulempe hele tiden at tale om barrierer, mens det giver mening for andre.

Har du et eksempel på en aktivitet, der har haft positiv effekt?

Et amerikansk interventionsstudie beskriver et omfattende vejledningstillæg, hvor unge kvinder med interesse for naturvidenskab deltog.

Programmet bestod af en række aktiviteter, blandt andet sommerskole, udflugter, frivilligt arbejde og arbejde på et lokalt naturvidenskabeligt museum. Og undervejs fik pigerne løbende karriereinformation om uddannelser inden for naturvidenskab. Omkring 50 procent af de unge kvinder valgte efter forløbet en karriere inden for det medicinske eller sundhedsrelaterede felt.

Geografi:

Arbejd med medborgerskab

Hvad er den potentielle sociale uretfærdighed for denne gruppe?

Den geografiske udfordring er ikke noget, vi italesætter meget i Danmark. At unges uddannelsesvalg er præget af lokale erhvervsstrukturer, og at unge potentielt fravælger en uddannelse, fordi den ligger for langt væk.

Den geografiske udfordring handler meget om landdistrikter versus byområder. Men det kunne også være relevant at se på udfordringerne inden for urbane områder, for eksempel det at vokse op på Østerbro i København i forhold til at vokse op i Tingbjerg lige om hjørnet.

Et aspekt, vi har kigget på, er konceptet *Learning to leave*. Dvs. at det bliver internaliseret meget tidligt, at man skal rejse væk for at blive til noget og komme videre med sit liv. For eksempel forlader mange ressourcerstærke unge yderområderne – og vender ikke tilbage efter endt uddannelse.

Når muligheder og succes i livet bliver koblet til at forlade et givent område, er det med til at skabe en stigmatisering af de unge, som af forskellige årsager vælger at blive boende.

Hvordan kan man gennem vejledning arbejde med den strukturelle barriere i forhold til denne gruppe?

Man skal selvfølgelig anerkende, at der er geografiske forhold, man som gymnasielærer ikke kan afbøde, men man kan gøre eleverne bevidste om, hvilke erhverv og muligheder der er i lokalområdet. Og mister den unge i et yder- eller ghetto-område motivationen for at tage en uddannelse, så kan man arbejde med den.

I forhold til motivationen arbejdede nogle amerikanske studier med workshops, hvor de unge deltog i prøveansættelsessamtaler og skrev cv. Det virkede positivt på deres karriereambitioner.

Man kan også arbejde med medborgerskab, som jo også ligger i karrierelæringen: Hvordan er jeg en god samfundsborger? Hvordan agerer jeg i forhold til min næste? Det kan man for eksempel gøre ved at skabe tilknytning og kendskab til det lokale foreningsliv som noget, der er værd at bevare og være en del af – og ved at lade de unge reflektere over, hvordan de gerne vil prioritere deres arbejde og liv – og hvad de vil give tilbage til deres lokalområde. Det behøver ikke nødvendigvis betyde, at de skal vende tilbage, men at de reflekterer over det.

Flere studier zoomer ind på en bestemt strukturel barriere, der gør det svært at øge den sociale retfærdighed. Barriererne er typisk relateret til køn, etnicitet, socio-økonomi eller geografiske forhold.

Skal det lykkes at øge den sociale retfærdighed, kan det derfor være en god idé at overveje, hvordan man kan skabe vejledningsaktiviteter, der er særligt fokuserede på de barrierer, som disse målgrupper oplever.

Socio-økonomi: Udvid karrierenetværket

Hvad er den potentielle sociale uretfærdighed for denne gruppe?

Den socio-økonomiske baggrund er et sammensat begreb, der blandt andet handler om forældres uddannelsesniveau, civilstand, beskæftigelsesstatus og tilskud fra offentlige instanser. Ligesom etnicitet præger den socio-økonomiske baggrund de unges muligheder i forhold til uddannelse og karriere.

Hvordan man kan man gennem vejledning arbejde med den strukturelle barriere i forhold til denne gruppe?

Øget information er noget af det, der ifølge flere studier, ser ud til at gavne denne gruppe. At åbne for, hvilke muligheder der er, og hvordan man kan tilgå de muligheder ud fra den position, man er i.

Og så handler det om tiltro til egne evner. Hvis du er vokset op blandt andre med lav socio-økonomisk baggrund, så har du måske ikke tiltro til, at du for eksempel kan tage en akademisk uddannelse.

Her peger forskningen blandt andet på, at man kan arbejde med at udvide den unges karrierenetværk, at man kan arbejde på at åbne den unges øjne for, at netværket er større end lige de al-lernærmeste: Det består for eksempel også af dine lærere og din vejleder. Hvilken uddannelse har de? Og hvordan kan du spejle dig i det? Også jævnaldrende, klassekammerater blandt andet, kan være en del af karrierenetværket.

Et af de studier, vi så på, havde desuden fokus på at støtte op om realistiske uddannelsesmål. At anerkende, at man har både muligheder og begrænsninger.

Og det er selvfølgelig en diskussion, for hvad må man egentlig sige? Må man sige: 'Det tror jeg ikke på, at du kan.' Hvordan formulerer man det at sætte realistiske uddannelsesmål uden at fjerne tiltro til egne evner? Det er en etisk diskussion. En mulighed kunne være at pege på andre muligheder inden for samme område. Hvis den unge for eksempel gerne vil være læge, kunne man pege på, hvilke andre job, der er inden for sundhedssektoren. Det gælder naturligvis uanset socioøkonomisk baggrund.

Etnicitet: Skab tilhørsforhold

Hvad er den potentielle sociale uretfærdighed for denne gruppe?

Flere studier peger på, at unge med en anden etnicitet end majoriteten er i større risiko for at falde fra på deres uddannelse, og at de har ringere mulighed for at blive optaget på en videregående uddannelse. Måske fordi de tidligere har oplevet at blive hægtet af.

Og så kan de unge i denne gruppe have udfordringer med at identificere sig med et bestemt erhverv, måske fordi de mangler rollemodeller.

Hvordan kan man gennem vejledning og karrierelæring arbejde med den strukturelle barriere i forhold til denne gruppe?

Som lærer kan man hjælpe med information om, hvad der er mulighed for at uddanne sig til og arbejde med – og give dem mulighed for at reflektere over dem i forhold til, hvem de er, og hvad de gerne vil.

Det kan selvfølgelig være nyttigt for alle elever, men unge i denne gruppe kan mangle den information. Flere af de interventionsstudier, vi har set på, lægger også vægt på information om adgangskrav til videregående uddannelser og økonomiske muligheder. I Danmark, hvor uddannelse er gratis, vil de økonomiske muligheder handle om, hvilken løn man kan forvente efter endt uddannelse.

Herudover viser studier, at det kan have positiv effekt at lade de unge møde rollemodeller. På den måde kan de identificere sig enten med et erhverv eller en måde at leve på.

Og endelig er det i forhold til denne gruppe vigtigt at have fokus på tilhørsforhold. I nogle kommuner fordeler man for eksempel unge med anden etnisk baggrund på forskellige gymnasier. Gør man det, er det vigtigt, at der bliver gjort en indsats for at skabe tilhørsforhold der, hvor de kommer hen. Tilknytningen til uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet begynder i gymnasiet.

Læs mere på Gymnasieforskning.dk

- 📖 Uddannelsesvalg, vejledning og karrierelæring i et ungeperspektiv: Mette Pless, Tilde Mette Juul og Noemi Katznelson.
- 📖 Karrierelæring i gymnasiet: "De vidste ikke, hvad de ville": Noemi Katznelson, Astrid Arbjerg Lundby og Niels-Henrik Møller Hansen.
- 📖 Karrierelæring og overgang til videregående uddannelser: Ane Qvortrup og Hanne Fie Rasmussen.